

ОРТА БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫ «ПЕДАГОГ» МАМАНДЫҒЫН ТАҢДАУҒА ДАЯРЛАУДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СЫНЫПТАР ҚЫЗМЕТІНІҢ ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

*Колумбаева Ш.Ж.¹, Атабекова Б.Б.², Жанбеков Х.Н.³, Косшыгулова А.С.⁴

¹П.ғ.к., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: kolumb_09@mail.ru

²PhD, аға оқытушы, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: baktygulllll@mail.ru

³Х. ғ.к., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: hairulla418@mail.ru

⁴PhD, оқытушы, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: alenti85@mail.ru

Аңдатпа. Қазіргі таңда елдегі білім беру жүйесінің алдында орта мектеп оқушыларының педагогикалық мамандыққа деген ынта-қызығушылығын арттыру және педагогикалық мамандықтарға неғұрлым ынталы және дайындалған талапкерлерді тарту міндеті өзекті мәселе болып тұр. Ұсынылған мақалада «Педагог» мамандығына деген қызығушылықты ерте қалыптастырудың өзектілігіне, жоғары сынып оқушыларының педагог мамандығын саналы түрде таңдауына және педагогикалық сыныптар қызметінің ғылыми-әдістемелік негіздемесіне басты назар аударылуда. Педагогикалық сыныптарға деген мұндай қажетті қызығушылық, бір жағынан, ерте педагогикалық даярлық идеясын оқушылар мен олардың ата-аналары және педагогтары қолдағанын, екінші жағынан, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің басшылығы, Алматы қаласы білім басқармасы, Жалпы орта білім беру ұйымдары арасындағы меморандум негізінде ауқымды ғылыми-әдістемелік және ұйымдастырушылық жұмыстың нәтижелерін айғақтайды.

Зерттеудің мақсаты – орта білім алушылардың «Педагог» мамандығын ерте таңдауға даярлаудағы педагогикалық сыныптар қызметін ғылыми-әдістемелік негіздеу. Аталған мақсатқа сәйкес, ғылыми-әдістемелік деректерді теориялық талдау және эмпирикалық бейімдеу әдістері ғылыми талқыланады. Мақала авторлары «педагог маманын даярлау», «педагогикалық сыныптардың әдістемелік қызметі», «ғылыми тұғырлы әдістемелік негіздеулер» және басқада зерттеу жұмысы ұғымдарының мәнін ғылыми негіздейді. Зерттеуде жүргізілген ғылыми талдаулар педагогикалық сынып қызметін ғылыми-әдістемелік негіздеудің қағидалары мен әдіснамалық тұғырларыды ғылыми негіздеуге жағдай жасайды. Зерттеу барысында орта білім алушылардың «Педагог» мамандығын таңдауға даярлығын педагогикалық-психологиялық сүйемелдеу үдерісін ғылыми әдістемелік қолдаулар көрсетудің жағдаяттары жан-жақты қарастырылған.

Тірек сөздер: педагогикалық мамандық, ерте кәсіби бағдарлау, «Педагог» мамандығына даярлау, педагогикалық сынып қызметі, ғылыми-әдістемелік негіз, орта білім беру ұйым, білім алушылар, «Педагог» мамандығына қызығушылық

Негізгі ережелер

Орта білім алушылардың болашақ педагогикалық мамандықты айқындау аспектісінде одан әрі білім беру мүмкіндіктері туралы ақпаратты мүмкіндігінше

ерте нақтырақ алуға және оған мақсатты түрде даярлануға, ал педагогтер өз кезегінде педагогикалық мамандықтарға қызыққан оқушыларды психологиялық - педагогикалық сүйемелдеуді ғылыми әдістемелік қамтамасыз етуге қажет. Педагог мамандығын таңдау болашақ талапкердің білім беру саласында, атап айтқанда мектепте мұғалім болып жұмыс істеуге деген тікелей қызығушылы мен бейімділігіне байланысты болуы маңызды. Педагогикалық сынып – дегеніміз «Педагогикалық мамандыққа кіріспе» факультативтік курсының оқу бағдарламасы негізінде пилоттық жоба шеңберінде қосымша оқыту жүзеге асырылатын, білім алушыларды саналы кәсіби өзін-өзі айқындауға және «Педагог» мамандығына тұрақты мақсатты мотивация мен тікелей қызығушылыққа бағдарлайтын ерекше үлгідегі сынып деп қарастырылады. Педагогикалық сынып қызметін ғылыми-әдістемелік негіздеу орта білім алушылардың «Педагог» мамандығына ерте даярлаудағы педагогикалық – психологиялық сүйемелдеуді мақсатты жүргізуді факультативтік курсының модулдерінде жан жақты дәйктелінеді.

Кіріспе

Қазіргі кезде қоғамның көптеген салаларының жедел дамуы педагогикалық қызмет пен осы мамандықтың дипломды иелерінің кәсіби даярлығына қойылатын талаптардың жоғарылауын туындатуда. Егемен еліміздегі қабылданған «Педагог мәртебесі туралы» Заң педагогикалық мамандарды даярлау жағдайына аса ерекше назар аударуды қажет ететіні байқалады. Алайда, тәжірибе көрсетіп отырғандай, орта мектептерде білім алушылардың кәсіби өзін - өзі айқындауына, соның ішінде педагогикалық мамандыққа арнайы ғылыми әдістемелік негіздей бағытталған жұмыстардың жеткіліксіздігі сезіледі. Сонымен қатар, нарықтық әлеуметтік-экономикалық жағдайларда орта білім алушылардың арасында педагогикалық кәсіп беделінің де төмендігін де айта кеткен жөн.

Қазақстан Республикасы Білім беру саласындағы нормативтік-құқықтық құжаттары, оның ішінде педагогикалық білім беру құжаттарында осыған дейінгі ширек ғасыр аралығындағы аталған кәсіптің төмен статусы, болашақ мұғалім мамандығын таңдайтын жасөспірімдерге қойылатын аранайы талаптардың болмауы мен қатар төмендігі, осы салада «Педагог» мамандығына деген ынта-ықыласы едәуір төмен және маман ретінде кәсібилігін арттыруға талпынысының төмендігі мұғалім мамандарының басымырақ үлесінің болуына себеп болғандығы атап өтілгенінің куәсіміз.

«Педагог» мамандығының маңыздылығын арттыру үшін мемлекеттік деңгейде түрлі шаралар қабылданғанды, атап көрсетсек: мұғалімдер мен білім беру жүйесінде айналысатын барлық адамдар үшін жағдай жасауға бағытталған «Педагог мәртебесі туралы» Заң қабылданды [1]; педагогикалық мамандықтарға мемлекеттік білім беру гранттарының саны артты; «Педагог» кәсіби стандарты бекітілді; мұғалімдердің жалақысы және тағы басқа жағдайлар қарастырылуда. ҚР білім беруді дамытудың 2022-2026 жылдарға арналған тұжырымдамасында осыған дейінгі онжылдықтардағы педагогтік кәсіптің төмен мәртебесі, педагогикалық мамандықтарға оқу түсуге қойылатын талаптардың төмендігі осы салада мамандыққа деген қызығушылығы төмен және кәсіптік өсуге уәждемесі

әлсіз педагогтердің едәуір үлесінің болуына себеп болғандығы атап өтілді [2]. Мұғалім мамандығын ерте таңдау болашақ талапкердің осы салада жұмыс істеуге деген өзіндік ішкі ықыласымен мен бейімділігіне байланысты болуы аса маңызды. Демек, ғылыми әдістемелік зерттеулер кәсіптік бағдар беру, ерте бейімдеу және орта білім алушылардың кәсіби өзін-өзі анықтау аспектісін ғылыми-әдістемелік қамтамасыздандыру күн тәттібіндегі зерттеуді қажет ететін мәселе екені дау тудырмайды.

Қарастырылатын мәселе, қазіргі таңда тәуелсіз елімізде кәсіби білікті педагог мамандарға сұраныс: қоғамдағы бала туылу санының яғни демографиялық өсу, үкімет тарапынан жүзеге асып жатқан жаңа мектептердің салынуы, олардың құрамындағы жекеменшік мектептердің үлесін ұлғайту аясында жылдам артып келеді. Бұл қазіргі заманғы сын-тегеуріндерге сәйкес келетін кәсіби педагогикалық кадрларды даярлау мәселесін одан әрі өзектілігін белсендірек етеді. Уақыттың қиындықтарының бірі – білім берудің ғылыми әдістемелік инновациялық кеңістігін құру, кәсіби педагогикалық мамандардың жаңа буынын қалыптастыруға ықпал ететін мектептегі білім берудің жаңа моделін ғылыми негіздеп, қалыптастыру. Бұл жеке және кәсіби өзін-өзі дамытуға сонымен қатар, қоршаған ортаны тануға негізделген тиісті кадрлардың инновациялық ғылыми әдістемелік білім беру қызметін жетілдірген жағдайда ғана мүмкіндігі арта түседі. Қоғамдағы серпінді өзгерістер, педагогикалық кәсіби қызметті жүзеге асырудың жоғары технологиялық тәсілдерін дамыту тұрғысынан білім беруді үздіксіз кәсіби дамуға қабілетті, зерттеушілік, кәсібилік, цифрлық құзыреттіліктерді, инклюзивті және жобаға бағытталған білім беру дағдыларын жеткілікті деңгейде меңгерген заманауи педагогтерге қажеттілік артауда.

Педагогикалық кадрларды ерте ғылыми әдістемелік даярлау мәселесін шешуде орта білім алушылардың кәсіби педагогикалық біліммен алдын ала таныс болуы ерекше маңызға ие, өйткені жұмысты оқушылармен бастап, жалпы білім беру жүйесінің түлектерін педагогикалық мамандықтарға ерте бағдарлау үшін қолайлы жағдайлар жасауға, жастар арасында педагогикалық кәсіптің беделін көтеруге ықпал етуге үлкен мүмкіндік болатынына сеніміміз мол.

Орта білім алушылар яғни, оқушылардың педагогикалық кәсіби іс-әрекетке даяр болуы - оның кәсіппен айналысуға деген даярлығының саналы түрде ұғына бермейтін күйі, ол арқылы тұлға өзінің қажеттілігін қанағаттандыратын кәсіптік бағдары болып табылады. Демек, білім алушының педагогикалық кәсіби іс-әрекетке даярлығы оның сол мамандыққа бағыттылығына да тікелей тәуелді екендігін нақтылайды. Бұл туралы, ғалым И.А.Кучерявенко өз зерттеуінде: даярлықты - мүмкіндіктерді жүзеге асыруды қамтамасыз ететін тұлғаның мотивациялық, танымдық, эмоционалдық және ерік-жігерлік қасиеттердің жиынтығы арқылы оның жалпы психо-физиологиялық күйі ретінде белгі бір әрекеттерді орындауға бағдарланған тұлғаның бағыттылығы деп тұжырымдаған [3]. Қарастырылып отырған мәселеге байланысты, педагогикалық кәсіби іс-әрекетке даяр болудың психологиялық астарларын автор жан жақты қарастырған. Ғалымның пікіріне көрсетілген тұлғалық қасиеттер жиынтығы бойында қалыптаспаса, болашақ педагог өз жұмысын табысты орындай алмайды деген

пікірімізді де қоса кеткеніміз абзал.

Педагогикалық кадрларға қойылатын жаңа талаптар, ең алдымен, болашақ педагогтің педагогикалық шындықтың полипарадигмалық кеңістігінде кәсіби және жеке өзін-өзі анықтауға қабілеттілігі мен дайындығына қатысты тың зерттеулерді талдау басты назарда қарастырылады. Осыған орай, көптеген зерттеуші авторлар (С.Г.Вершловский, Э.Н.Гусинский, Ю.И.Турчанинова) мектепте жұмыс істейтін, бірақ бүгінгі таңда олардың педагогикалық қызметін ізгілендіруді қамтамасыз ететін кәсіби маңызды жеке қасиеттерін дамытудың қажетті, жеткілікті деңгейіне ие емес екенін, көптеген мұғалімдер бастан кешіретін кәсіби құзыреттілік дағдарысының бар екенін айта кеткен жөн [4].

Қазіргі таңдағы қоршаған ортада мектеп мұғалімі болуға деген әлеуметтік сұранысқа көңіл толтырмайтынын әлеуметтік ақпарат көздерінен аңғаруға болады. Соңғы онжылдықтарда педагогикалық оқу орнына келетін абитуриенттердің көп бөлігі мектеп бітірушілердің ең нашар дайындалғандары екені өкінішті. Орта білім алушылар арасындағы педагогикалық білім алуға оқуға түскендерінің ішінде өздерінің педагог болуға деген ықыластарының төмендігінен, ертеңгі күнгі олардан қандай педагогтердің қалыптасып шығатынын болжауға болады. Сондықтан, мұндай мәселелі жағдайдың оң шешімін табуды қарастырудың көкейкестілігі күн санап артып келетінін уақыт көрсетуде.

Шебер маман, оның ішінде рухы асқақ, мәдениеті жоғары, таңдаған кәсіп иесі ретінде терең білімді, оқытудың озық әдістерін, педагогикалық қарым-қатынас жасауды шығармашылықпен меңгерген алғыр педагогтерді даярлау мәселесі қашанда данышпан ойшылдардың, ғалымдар мен ғылыми тәжірибенің өзекті мәселесі болып іргелі зерттеулерде қарастырылғанына куәміз.

Әлемге танымал Ұлттың ұлы ұстазы әл-Фараби шығыс елдерінде тұңғыш сындарлы педагогикалық жүйенің негізін қалаған ағартушы, оқымысты, ғалым екені белгілі. Оның мінсіз адамды қалыптастыру туралы идеясы жас ұрпақтың сана-сезімін жетілдірумен айналысатын педагогке қатысты үш нәрсенің: баланың ішкі ынта-ықыласы, құмарлығы; ұстаздың шеберлігі, ар тазалығының, сабақ үдерісінің алатын орнының ерекшелігін жүйелеп, дәйектеп алуы шарт екендігі туралы пікірі педагогтерді даярлау ісін жүзеге асырудың іргетасы болып саналатын алтын діңгегі деп есептейміз.

Қазақ зиялысы, ұлы ойшыл Абай Құнанбаев адам тәрбиесіне, оның өсіп келе жатқан жас бала мен жастардың жетілуіне аса мән беру керектігін айтып, жеке адамның тұлға ретінде қалыптасуы үшін қажетті қасиеттерін дамыту туралы: «ақыл, қайрат, жүректі бірдей ұста, сонда толық боласың елден бөлек; өзіңе сен, өзіңді алып шығар, еңбегің мен ақылың екі жақтап...» дейді. Ал мұндай тұлғаларды тәрбиелеу ісімен айналысатын педагогтерге арнап «Қашан бір бала ғылым-білімді махаббатпен көксерлік болса, сонда ғана оның аты «адам» болады», - деп келтірген қара сөзінде. Дәйектелген мұндай тұжырымды ой мен көзқарас дәл бүгінгі күні өзекті болып, орта білім алушылардың білімділігі арқылы қалыптасқан қасиет сапалары оның мектепте, ұстаздан алатын тәрбиесінің қоғамдық мәнін айқындап тұрғандығы сөзсіз.

Ал, ұлт жанашыры А. Байтұрсыновтың «Мектеп керектері» еңбегінде былай

делінген: «Мұғалім қандай болса, мектеп һәм осындай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, ол мектептен балалар жан-жақты, шығармашыл, алғар, дүниетанымы кең, терең білім алып шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі - білімді, педагогикалық әдістемеден хабардар, жақсы оқыта білетін мұғалім», деген пікірі де бар. Бұл мәні мен мағынасы көнермеген пікірді бүгінгі заман педагогтерін ерте даярлаудағы басты қағида десек артық айтқандық емес. «Маған жақсы мұғалім бәріненде қымбат, өйткені мұғалім мектептің жүрегі», - деп ұлт педагогі Ыбырай Алтынсарин айтқандай: қазіргі білім беру мекемелері алдындағы міндеттерді шешуде мұғалімнің кәсіптік біліктілігінің басты шарт екені барлығымызға мәлім. Келтірілген философиялық ойлардың қай-қайсысы болмасын қай заманда да болашақ педагогтерді ерте даярлау жүйесіне деген жоғары талаптың тыңғылықты болғандығын айқын көрсетеді.

Негізгі қарастыратын зерттеу мәселесі адам болып табылатын психология ғылымында да болашақ педагогтерді даярлауға арқау болатын ой пікірлер ғылыми негізделген. ХХ ғасырдың ортасына таман негізін Б.Г.Ананьев, С.Л.Рубинштейн негізін салған іс-әрекеттік амал бүгінде өз жемісін беріп, қалыптасып болды. Аталған теория аясында педагогика ғылымында болашақ педагогтерді ерте кәсіби педагогикалық даярлаудың ғылыми-теориялық негіздері де қарастырылды. Ал, Е.Д.Божовичтің әрекеттерді орындау жағдайына байланысты қызметке дайындық жетекші орын алуы мүмкін деген тұжырымы біздің зерттеуіміз үшін өте маңызды болып табылады.

С.Л. Рубинштейн болашақ педагогтерді даярлау міндетін ең өзекті мәселе деп қарап, оның тұлғасын дамытуға басты назар аударған. Болашақ педагогтың маман ретінде қалыптасуында ғалым: «ең алдымен табиғат оған не берді, ол өзінде нені қалыптастыруы тиіс, екіншіден, ғылым оған не беруі тиіс, теориялық жұмыс барысында ол нелерді меңгеруі қажет, үшіншіден ол өзінде нені қалыптастыруы қажет деген мәселелерді айқындап алынуы тиіс», деп таратып көрсеткен. Сонымен қатар, болашақ педагог өзі кәсіби және тұлғалық тұрғыдан дамуында, оған бойында бар қабілеттерінің толық ашылуына көмектесу қажет екендігіне тоқтала келе, ол мұғалім тұлғасының құрылымын төмендегідей нақтылайды:

- әлеуметтік сипаты (баланы сүю, оқушыға көмекке асығу, кәсіби борышын мойындау, өз жұмысының сапасына жауапкершілікпен қарау және т.б.);

- эстетикалық сипаты педагогикалық жасампаздық белгісі ретінде көрінетін шығармашылық сипаты;

- дербес сипаты (өмір қуанышы, өз индивидуалдығын дамыту);

- биологиялық негізделген сипаты-өмір сүру әрекетінің құндылығын сезіну;

- моральдік сипаты (кәсіби іс-әрекеті мен өмірде өзіне өзі адал болуы, педагогикалық әдеп, объективтілік сапалары) [5]. Бұл сипаттамада біз қарастырып отырған орта білім алушыларды «педагог» мамандығын таңдауға даярлаудағы педагог бойында болуға тиісті қасиет-сапалар жан-жақты ғылыми негізделе көрсетілген деп толық сеніммен айта аламыз.

Психологтар педагогикалық мамандықтарға ерте кәсіби бағдарланудың өзектілігі, ең алдымен, жастар арасындағы педагогикалық кәсіп беделінің төмендеуімен байланысты екенін алға тартады. Статистика көрсеткендей,

педагогикалық колледждер мен ЖОО студенттерінің көпшілігі өздерінің болашақ кәсіби қызметін білім беру ұйымдарымен байланыстыруды жоспарламайды. Бұл факт талапкерлер мен студенттердің бір бөлігі мұғалімнің іс-әрекетін нашар көрсететіндігімен және кәсіптік білім берудің осы саласында кездейсоқ болуымен нақтыланады. Сонымен қатар, жоғары сынып оқушылары өз өмірлерін ұстаздыққа арнағысы келетіндердің арасында педагогикалық мамандықты жиі атай бермейді, олардың пікірінше, педагогикалық мамандық қазіргі орта мектеп оқушыларының, әсіресе ауқатты болашақтың көптеген қажеттіліктерін қанағаттандыра алмайды. Алайда, бұл мұғалім мамандығын құрметтемеудің дәлелі емес, керісінше, ол туралы толық білместен, педагогикалық қызметтің қиындығына байланысты мектеп оқушыларын қызықтырмайды деп көрсетуге әбден болады.

А.Ж.Аплашова, Г.С.Аяпбергенова, Р.Б.Рамазан өз мақалаларында [6] кәсіпті саналы түрде таңдау үшін білім беру ұйымдарында оқушыларды еңбек нарығындағы әлеуметтік-экономикалық жағдайды, сондай-ақ әрбір жоғары сынып оқушысының жеке басының ерекшеліктерін ескере отырып, мамандық таңдауға дайындауға және жастарға көмек көрсетуге бағытталған іс-шаралар өткізу кәсіби өзін-өзі анықтауда және жұмысқа орналасуда қажет екенін өз зерттеулерінде атап өткен.

Зерттелетін тақырып бойынша, кәсіби бағдарлау және кәсіби қызығушылықтарды қалыптастыру мәселесі ХХ ғасырдың екінші жартысы мен ХХІ ғалымдарының психологиялық-педагогикалық зерттеулерінде:

- мамандық таңдауды ынталандыру мәселелерін В.В.Ярошенко және Е.М.Павлютенковтардың еңбектерінде қарастырған;

- кәсіби дайындық саласындағы зерттеулер: К.К.Платонов, А.Н.Бритвихин, Е.А.Климов, Н.Д.Левитов, Н.А.Рыбников, С.А.Сидоренко, Г.И.Скворцов және т. б. ғалымдардың еңбектерінде;

- үздіксіз білім беру жағдайында кәсіби өзін-өзі анықтауды қалыптастыру теориясы мен практикасын: Г.В. Девяткин, Н.А.Заруб, М.Э.Кожевников, А.А.Петрусевич, Е.Л.Руднев, А.В.Позняк және т.б.

- мектеп-колледж жүйесінде білім алушылардың кәсіби өзін-өзі анықтауын сүйемелдеу Н.Э.Касаткин, Е.В.Филатов, Н.Л.Морозов, А.А.Макареня және т. б. ғалымдар зерттеулерінде арқау болған;

- кәсіби өзін - өзі анықтау жеке тұлғаның дамуының жас ерекшеліктеріне сәйкес қалыптасады деп тұжырымдайды Л.И.Божович, И.С.Кона, Е.А.Климова және басқалар.

Осылайша, біз заманауи педагогті даярлау үшін оны мамандық таңдау кезеңінде, яғни жалпы білім беретін мектепте педагогикалық сынып негізінде білім алудағы кәсіби өзін-өзі анықтау кезеңінде дайындау керек екеніне сенімдіміз. Яғни, орта білім алушылардың кәсіби бағдарлануы мен кәсіби өзін-өзі анықтауының тиімді жолдары мен шарттарын іздеу тұрғысынан ғылыми-әдістемелік зерттеулерді өзектендіру қажеттілік болып табылады.

Біздің зерттеуіміздің мақсаты - орта білім алушыларды «Педагог» мамандығын таңдауға даярлаудағы педагогикалық сыныптар қызметін ғылыми-әдістемелік негіздеу.

Материалдар мен әдістер

Зерттеуде өзара нақтылайтын және бірін-бірі толықтыратын әдістерінің кешені пайдаланылды: теориялық және болжамды (аналитикалық-синтездеу, индуктивті-дедуктивті, салыстырмалы-салыстырмалы, модельдеу әдісі); зерттеу мәселесі бойынша білімнің пәнаралық синтезі, эмпирикалық (тікелей, жанама, енгізілген бақылау, педагогикалық тәжірибені жалпылау), сауалнама әдістері, шешім педагогикалық міндеттер, практикумдар және т.б. Біздің зерттеу эпистемологиялық және онтологиялық тәсілдердің бірлігіне сүйенуді қажет ететін пәнаралық әлеуметтік-гуманитарлық психологиялық-педагогикалық мәселеге бағытталған. Аксиологиялық тәсіл адамды қоғамның ең жоғары құндылығы және қоғамдық дамудың өзіндік мақсаты ретінде ғылыми негіздеуге мүмкіндік береді (О.С.Анисимов, А.Г.Здравомыслов, М.С.Каган, И.С.Розов, В.П.Тугаринов және т.б.). Біз зерттеу барысында жеке-белсенді және субъективті тәсілдерге сүйендік (К.А.Абульханова-Славская, Б.Г.Ананьев, А.Г.Асмолов, Л.И.Анцыферова, Г.С.Батищев, В.С.Библер, Л.С.Выготский, В.В.Давыдов, В.П.Зинченко, В.И.Слободчиков, С.Л.Рубинштейн және т.б.), қызметте тұлғаның дамуын қамтамасыз етеді. Біздің зерттеу жұмысымызда педагогикалық жүйе ретінде кәсіби өзін - өзі анықтауды қалыптастыру процесін қарастыруға мүмкіндік беретін жүйелі тәсілге негіздеміз (Э.Г.Юдин, В.П.Беспалько, И.В.Блауберг, Т.Т.Галиев, М.С.Каган, Ю.А.Конаржевский, В.Н.Садовский, Ш.Т.Таубаева және т.б.), жүйелік тәсіл А.П.Сейтешев пен Н.К.Степаненков негіздеген орта білім алушы оқушылардың кәсіби бағытын қалыптастыруға, сондай-ақ шығармашылық өзін-өзі дамыту теориясына (В.И.Андреев және т.б.); мұғалімді даярлаудағы мектеп және жоғары оқу орындарының сабақтастығы (С.М.Годник, В.А.Тамарин, А.Б.Мудрик, Б.Г.Шихамирова, К.К.Жампеисова, Н.Н.Хан, Ш.Ж.Колумбаева және т.б.). Н.С.Пряжников, Е.А.Климов, Э.Ф.Зеер, А.Е.Голомсток, В.Д.Симоненко, С.Н.Чистякова және т.б. кейінгі өмір мен кәсіби жолды таңдау туралы шешім қабылдау кезінде жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағдары мен кәсіби өзін-өзі анықтау саласындағы іргелі зерттеулердің маңызын ерекше атап өтуге болады.

Зерттеу базасы Алматы қаласы мен Алматы облысының білім басқармасы мектептері болып табылады: Жалпы білім беретін орта мектеп №141, №167, дарынды балаларға арналған республикалық орта мектеп-интернаты. Абай атындағы Алматы облыстық мектеп-интернаты. Академик Ш. Смағұлова. Қатысушылар-10-11 сынып оқушылары.

Зерттеу материалдары философтар, педагогтер, психологтардың зерттелетін мәселе бойынша еңбектері, сондай - ақ оқушылардың эсселері, жобалау жұмыстары, Педагогикалық мамандықты кіріспе» факультативтік курсының бағдарламасы, қысқа мерзімді жоспар мен әңгімелесу, бақылау нәтижелері болды.

Нәтижелер және талқылау

Педагогикалық сыныптар қызметінің ғылыми - әдістемелік негіздемесі бойынша зерттеуді ұйымдастыру білім алушыларды «Педагог» мамандығын таңдауға даярлауды кәсіптік бағдарлау және педагогикалық сүйемелдеу құралы

ретінде бірнеше кезеңдерді: теориялық және практикалық кезеңдерді іске асыруды көздеді. Практикалық кезең ішкі кезеңдерді: жоспарлау және жобалау, ұйымдастырушылық, бақылау, аналитикалық және т.б. қамтылады.

Теориялық кезеңнің маңызды міндетінде - педагогикалық сыныптар қызметінің ғылыми-әдістемелік негіздерінің отандық және шетелдік жұмыс тәжірибесін зерделеу және талдау, негізгі ұғымдарды негіздеу, әдіснамалық тәсілдерді, принциптерді, тиімді формаларды, әдістерді, кәсіби бағдарлау құралдарын және орта білім алушыларды «Педагог» мамандығын таңдауға даярлау.

Қазақстандағы кәсіптік білім беру практикасын талдау еліміздің жоғары оқу орындарында жастардың кәсіптік бағдарлануы аспектісінде әртүрлі деңгейдегі және бағыттағы жобалар, іс-шаралар жүргізілетінін көрсетті. Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті Атырау облысында педагог кадрларды даярлау бағдарламасын жүзеге асыруда, оның бағыттарының бірі ретінде, университет жанынан 10-11 сыныптарда оқитын жасөспірімдерге арналған «Ұстаз» мектебі ашылған. Сонымен қатар Х.Досмұхамедов атындағы университет Атырау облысында «Мамандығым-Болашағым» жобасын жүзеге асыруға қатысады. Ш.Есенов атындағы Каспий технология және инжиниринг университеті «Мамандығым-болашағым» жобалық кеңсе ретінде жобаны іске асырған. Зерттеу тақырыбына сәйкес Маңғыстау облысында кәсіптік диагностиканың цифрлық платформасы негізінде мектеп оқушыларының қалауы мен кәсіптік бейімділігіне кәсіптік диагностика жүргізілген EduNavigator.kz (2002).

Осыған ұқсас тәсілдерді еліміздің барлық дерлік педагогикалық жоғары оқу орындары табысты жүзеге асырылып жатыр. Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау университетінде Үздіксіз педагогикалық білім берудің 1 деңгейін іске асыру аясында – «Педагог» мамандығына ЖОО-ға дейінгі кәсіптік бағдар беру Қалалық білім бөлімімен бірлесіп «педагогикалық сынып» жобасы іске қосылды. Көкшетау қаласындағы екі мектептің 8 сынып оқушылары (39 оқушы) жобамен қамтылды, 2022/2023 оқу жылында педагогикалық сыныптар 9 сынып оқушыларымен, содан кейін 48 оқушыны қамтитын екі 7 сынып оқушылары үшін ұйымдастырылған. Педагогикалық сыныптардың мұндай тәжірибесі ерте профильдеуді апробациялау болып табылуда. Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университетінде «Педагог» мамандығына жоғары оқу орнына дейінгі кәсіби бағдарлау нысаны ретінде педагогикалық сыныптар жұмыс істеуде. Университет қала мен облыстың 4 мектебімен ынтымақтастықта (№2, 28, М.Әлімбаев атындағы ЖОМ., М.Әуезов атындағы Майқайың орта мектебі). Республика көлемінде жобаға қатысушылар педагогикалық сыныптардың мақсаты – педагогикалық кәсіби маман болуға ерте бейімдеу, оқушылардың «Педагог» мамандығына деген ықыласы мен қызығушылығын қалыптастыру және дарынды оқушыларды «Педагог» мамандығына ынталандыру үшін педагогикалық іс-әрекетте өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндігіне дұрыс көзқарастарын бейімдей қалыптастыру екенін атап көрсетеді. Көріп отырғанымыздай, орта білім алушылардың педагогикалық мамандықтарға кәсіптік ерте бағдарлау тәжірибесі дамып келеді, дегенменде, қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайда университеттің бұл қызметтегі рөлі ғылыми-әдістемелік

негіздері жүйелі түрде зерделуді қажет етеді.

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді және оқушылардың кәсіби бағдарлануы, олардың кәсіби өзін-өзі анықтауы, педагог мамандығына қызығушылықты қалыптастыру және дамыту және оқушылардың педагогикалық қызметке деген ынтасы мәселесі бойынша зерттеу нәтижелерін зерделеу және талдау көп жағдайда оқушылардың, әсіресе педагогикалық мамандыққа кәсіби бағдарлануы эпизодтық сипатта болатынын және көбінесе тек ақпараттандыру деңгейімен шектелетінін байқаймыз. Алайда, орта мектеп білім алушыларының педагогикалық қызметке кәсіби дайындығының өзектілігі мен маңыздылығына байланысты педагогикалық сыныптардың әр түрлі формалары біртіндеп дамып келе жатқандығы байқалады, мысалы: педагогикалық сынып, желілік педагогикалық сынып және т.б. [7].

Кәсіби өзін-өзі анықтау процесі өзінің мәні бойынша тұрақты болып табылады, өйткені ол адамның бүкіл өміріне созылады: алдымен адам мамандық таңдау кезеңінен өтеді, оны жүзеге асырады, содан кейін мамандыққа енеді, кейінірек, Кәсіптер әлеміндегі өзгерістерге байланысты, адамның жеке өмір сүру барысында немесе жұмысқа деген көзқараста оның ішінде кәсіп немесе мамандық өзгеруі мүмкін. Жасөспірімнің кәсіби таңдауы тұрақсыз болуы жаңартылған ақпаратты алуға байланысты өзгеруі мүмкін екенін түсінген жөн. Сондай-ақ, жасөспірім өзіне ұнайтын мамандықты таңдауға кедергі келтіретін бірқатар қателіктерге тап болуы мүмкін немесе оның үміттері ақталмауы мүмкін [8]. Үздіксіз процесс ретінде кәсіби өзін-өзі анықтау моделін С.П. Чистякова ұсынды. Осыған сүйене отырып, кәсіптік бағдар - бұл жас адамның бейімділігін, мүдделерін, қабілеттерін, сондай-ақ қоғамның мамандарға деген қажеттіліктерін ескере отырып, кәсіби өзін-өзі анықтау стратегиясын қалыптастыруға бағытталған жүйелі қызмет [9;10].

Психологиялық-педагогикалық зерттеулердегі кәсіби өзін - өзі анықтау адамның кәсіби-қызмет ортасына өзінің негізгі қатынастарын қалыптастырудың, рухани және дене дайындығы яғни физиологиялық мүмкіндіктерді дамыту мен өзін - өзі жүзеге асырудың, олардың барабар кәсіби жүрек қалаулары мен жөспарларын қалыптастырудың, кәсіби маман ретінде өзін - өзі көрсетудің күрделі динамикалық процесі ретінде тұжырымдалады.

Зерттеу барысында біз мектеп түлектерінің педагогикалық қызметке деген ынтасы мен қызығушылығы, педагогикалық мамандықты таңдау мәселесін шешуге тырыстық. Зерттеушілер атап өткендей, педагогикалық мамандыққа деген мотивацияны зерттеуге деген қызығушылыққа ғасыр бұрын, XX ғасырдың 20-30 жылдарында басталған. Біз мотивация мәселелерін бір немесе бірнеше зерттеулерде шешу мүмкін емес екенін түсінеміз, көпжылдық жан-жақты, пәнаралық зерттеулер осы күрделі құбылысты түсінуге жақындау маңызды. Өртүрлі тәсілдер мен теориялар тікелей байланысты мотивацияның көптеген анықтамалары бар деп айтуға болады. Бізді педагогикалық мамандықты таңдау мотивациясы және мотивацияның осы аспектісіне қатысты қызықтырады, біз мотивация адамның қол жеткізгісі келетін мақсаттары мен жеке тұлғаның ішкі белсенділігінің, яғни оның тілектері, қажеттіліктері мен мүмкіндіктерінің

арақатынасы ретінде анықталатын анықтамаға тоқталамыз [11]. XX ғасырдың 80-ші жылдарының соңында Чикаго университетінің американдық зерттеушілері педагогикалық қызметті таңдаудың сегіз мотивін анықтады: адамдармен (балалармен) жұмыс істеу, пайдалы болу, білім беру ортасына қатысуды жалғастыру, материалдық игіліктер мен қауіпсіздік, жұмыс пен жеке өмірді біріктіру мүмкіндігі, атап айтқанда өз балаларын тәрбиелеу, ынталандыру және қызықты мансап қажеттілігі, сондай-ақ шығармашылыққа деген ұмтылыс. Сонымен қатар, басқаларға, соның ішінде балаларға ғана емес, олардың ата-аналарына, әріптестеріне және билікке деген қажеттіліктер мен ұмтылыстарға бағытталған психологиялық мотивтерге әсер ету ниеті атап өтілді. Педагогикалық қызметке шынайы шақыру кезінде билік немесе үстемдік мотиві әрқашан басқалардың игілігіне бағытталғанын атап өту өте маңызды. Психологиялық-педагогикалық еңбектерде альтруистік мотивтер (қоғамға қызмет ету, балаларға деген сүйіспеншілік, мамандықтың тектілігі және т.б.), тұлғааралық ықпал ету мотивтері, өзін - өзі тану мотиві, оқытудың ішкі мотивтері, қаржылық мотивтер мен қалыптасқан жағдайлардың мотивтері, белгілі бір жеңілдіктер алу мотиві ерекшеленеді. А.С.Орнштейн барлық мотивтерді шартты түрде оң және теріс деп бөлуді ұсынды, ал позитивтерге балаларға деген сүйіспеншілік, білім беруге деген ұмтылыс, басқаларды оқытуға деген қызығушылық, әлеуметтік құнды қызметпен айналысуға деген ұмтылыс жатады [12]. Теріс себептерге-жұмыс қауіпсіздігі мен зейнетақы, салыстырмалы түрде қысқа жұмыс аптасы және ұзақ демалыс, басқа кәсіптерді таңдаудағы қиындықтар, басқа Кәсіптік қызметті таңдауда әлі де сенімділік жоқ. Алғашқы зерттеулер мотивацияның негізгі көздерін анықтауға бағытталған, қазіргі зерттеушілер жеке сенімдерді, құндылықтарды, мақсаттарды, яғни адамды бір жолмен немесе басқа жолмен жасауға мәжбүр ететін негізгі «триггерлерді» зерттейді. Көптеген зерттеулерде мотивация сыртқы және ішкі деп тұжырымдалады. Дж.Брунера, ішкі мотивтер өздерін марапаттайды, сондықтан өзін-өзі қамтамасыз етеді. Ішкі мотивтерге назар аудару жеке жетілуді, мұғалім мамандығына деген шынайы қызығушылықты көрсетеді. Мұндай педагогтар уақыт өте келе кәсіпқойлар, өз ісінің шеберлері болады. Сыртқы мотивтермен таңдау саналы емес және уақыт өте келе адам кәсіби таңдауын өзгертеді. Мотивация-жасөспірімдер мен жасөспірімдерді сәтті кәсіби таңдаудың шешуші компоненттерінің бірі. Л.Н. Захарова мұғалімнің кәсіби мотивтерінің түрлерін зерттей отырып, оларды өзектендірудің келесі факторларын анықтады: материалдық ынталандыру; өзін-өзі растауға байланысты мотивтер; кәсіби мотивтер; жеке өзін-өзі жүзеге асыру мотивтері [13]. Осылайша, біз өз зерттеулеріміздің негізгі ұғымдарының мазмұнын нақтылауға тырыстық.

Педагогикалық сыныптарды құру кезінде біз бірқатар зерттеулердің нәтижелеріне сүйендік, онда Ресейде, Беларусь Республикасында жұмыс істейтін педагогикалық сыныптардың жұмыс тәжірибесі жинақталған. Жалпы алғанда, бұл зерттеулерді олардың проблемалық өрісі бойынша келесідей топтастыруға болады: мектеп оқушыларын мұғалім мамандығына бағдарлау проблемасының психологиялық аспектілері (А.В.Батаршев, С.Н.Голдина, М.Х.Зыбова, О.А.Дубнов, С.Л.Кондратьев, К.К.Платонов және т. б.); «Мектеп-ЖОО» жүйесінде

мұғалімді даярлау теориясы мен практикасы (Х.А.Абдукаримов, Б.Н. Великий, Н.М.Голянская, И.В.Гравова, Т.М.Голубцова, Н.В.Гуссельникова, Л.Н.Мазаева, Т.Ю.Марьенко, Е.П.Шабанина және т. б.); педагогикалық мамандыққа қызығушылықтар мен кәсіптерді диагностикалау әдістемесі (Г.А. Воробьева, Е.М. Аюдакова, В.Г.Успенский, М.Ф.Хиджуковская, Р.И. Хмелюк және т. б.); жекелеген оқу пәндерін оқыту процесінде педагогикалық кәсіптік бағдарлау мүмкіндіктері (В.Д. Артемьев, П.И. Горлов, Л.Д.Денисяко, П.П.Костенков және т. б.). Педагогикалық сынып мектептің кәсіптік бағдар беру қызметінің ерекше нысаны ретінде белгілі бір дәрежеде И.Б.Асадулина, А.В.Позняк, В. Н. Великий, Н.П.Волкова, Т.М.Голубцова, Н.М. Голянская, О.В.Еремкина, Т.Ю.Марьенко, Е.П.Шабанина, И.В.Шеханина сияқты авторлардың ғылыми еңбектерінде қарастырылады. Біз үшін Беларусь Республикасы Белгород облысы мемлекеттік педагогикалық университетінде және т. б. жүзеге асырылатын «Болашақ педагог мектебі» педагогикалық сыныптарының тәжірибесі қызықтырады [14]. Алайда психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау Қазақстанда педагогикалық сыныптардың жұмысына басшылық етудің мазмұны, ұйымдастырушылық және ғылыми-әдістемелік мәселелері, оның жұмыс бағыты және т. б. әлі де аз зерттелгенін және жеткіліксіз ашылғанын көрсетеді.

Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетінде 2022 жылдың қыркүйегінен бастап, біз пилоттық жобаны іске асыра бастадық. Бұл ретте қазіргі заманғы оқушы үшін кәсіптік бағдар беру жұмысының маңыздылығын, оның қажеттілігі мен шарттылығын, болашақ кәсіптік қызметте алдын ала өзін-өзі анықтауды көздейтін жоғары сыныптарда бейіндік оқытуға көшуді басшылыққа алдық. Біздің ойымызша, білім алушылар мүмкіндігінше ертерек әрі қарай білім алу мүмкіндіктері туралы уақтылы ақпарат алып, оған мақсатты түрде дайындалуы керек, ал педагогтар өз кезегінде педагогикалық мамандықтарға уәжделген оқушыларды психологиялық - педагогикалық сүйемелдеуді ғылыми әдістемелік негіздеу қажет.

Педагогикалық мамандық - әлеуметтік өзара әрекеттесудің күрделі жүйесі, жүзеге асырылатын кәсіби топтар қызметінің бір мысалы болып табылады (педагог-оқушылар, педагог-педагогтар, педагог-оқушылардың ата-аналары, педагог-әкімшілік) (Н.Д. Хмель, 2002). Жас түлектің мамандықты дұрыс таңдауы және оны кейіннен кәсіби маман ретінде қалыптастыру болашақ кәсіби траекторияны анықтауды ғана емес, сонымен бірге өзін педагогикалық мамандықтың талаптарымен байланыстыруды да қамтиды, яғни біз ұсынатын «Педагогикалық мамандыққа кіріспе» факультативті курсының мазмұнында ескеріліп, негізделді. Факультативтік курс бағдарламасына 4 модуль кіреді:

- 1-модуль - педагогикалық мамандықтың құпиялары;
- 2 –модуль - оқушыларға арналған педагогика негіздері;
- 3 - модуль-психологиялық-педагогикалық өзін-өзі тану;
- 4-модуль-XXI ғасыр педагогы.

1- Модульдің негізгі мақсаты «Педагогикалық кәсіптің құпиялары» білім алушыларды педагогикалық кәсіптің пайда болу және қалыптасу тарихымен таныстырудан тұрады білім алушылар ол қандай заманауи идеалды педагог және

оның жетістігінің құпиясы неде? «Оқушыларға арналған педагогика негіздері» 2-модулінде білім беру саласындағы өзгерістерге әсер ететін факторлармен, 21 ғасырдағы білім берудің даму тенденцияларымен, Батыс Еуропаның, Американың, Қазақстанның негізгі педагогикалық тұжырымдамаларымен және педагогикалық парадигмаларымен танысу көзделеді. Қазіргі әлемдегі білім беру модельдері мен жүйелерін зерттеу. Білім алушыларды педагогикадағы зерттеу негіздеріне енгізу, зерттеу бағдарламасымен және әдістерімен танысу, бағдарламаны практикалық құрастыру және «қазіргі педагог-ол кім?» және т. б. «психологиялық - педагогикалық өзін-өзі тану» 3 модулінің мақсаты білім алушылардың педагогикалық өзін-өзі тану, гуманистік, рухани - адамгершілік, кәсіби даму, өзін-өзі дамыту және шығармашылық өзін-өзі тану және т. б. қажеттіліктерін дамыту. «Мен-XXI ғасыр педагогы» 4-модулінде игерілген педагогикалық білімді жалпылау және жүйелеу және білім алушыларда кәсіби педагогикалық тесттерден өту арқылы педагогикалық іс-әрекеттің субъектісі ретінде өзіндік педагогикалық дағдылар мен амалдарды қалыптастыру көзделеді.

Сабақтарды өткізудің нысандары мен әдістері: жеке, жұптық, топтық жұмыс, адамгершілік, тәрбиелік тақырыптарға фильмдер қарау және оларды талқылау, педагогикалық мамандықтарға арналған кітаптарды, телешоуларды талқылау, қызықты және сүйікті педагогтармен кездесулер, әңгімелер, сыни ойлауды дамыту технологиясы, кейс-технологиялар, пікірталастар, іскерлік ойындар; тренингтер («танысу», «Құпияны тап», «Мозаика» және т. б.); әлеуметтік-психологиялық тренингтер, Кәсіби өзін-өзі тануды дамыту бойынша тренингтер, жеке өсу, қарым-қатынас, кәсіби өзін-өзі дамыту тренингтері; ішкі әлемді үйлестіруге бағытталған ойындар мен жаттығулар (релаксация ойындары, өзін-өзі бақылау мен ерікті процестерді дамытуға ықпал ететін бейімделу ойындары), ақпараттық-коммуникациялық технологияларды педагогикалық тұрғыдан негіздей қолдану; Шығармашылық эсселер, тапсырмалар және т. б. жоспарланған өмірлік жағдайлардың да, оқу, оқу-әдістемелік жұмыстардың да нақты қызметін орындауды көздейтін әлеуметтік-кәсіби сынақтар. ойын, бос уақыт; өз мүмкіндіктерін жақсы түсінуге, жаңа формалар мен импровизацияланған және сюжеттік - рөлдік ойындарды игеруге мүмкіндік береді; ұжымдық-шығармашылық істер, әлеуметтік-педагогикалық бағыттағы жобаларды орындау және т. б.

Оқу тоқсанының аяқталуы эссе жазу, шығармашылық жобаларды қорғау түріндегі бақылаудың қорытынды нысандарын қамтыды. Барлық оқу кезеңінде білім алушылар өз портфолиосын толтырады. Кіре берісте факультативті курсты оқудың басталуы және шығуы мотивация деңгейін, қызығушылықты және т.б. анықтау бойынша бөлімдер жүргізілді. факультативтік сабақтарды өткізу тәжірибесі студенттердің курстың психологиялық-педагогикалық құрамдас бөлігімен үлкен ынтамен айналысатынын көрсетті. Олар педагогикалық жағдайлар мен міндеттерді талдауды, бастауыш сынып оқушыларына ойындар өткізуді, пән мұғалімінің көмекшісі ретінде, болжамды профиль бойынша болғанды ұнатады. Педагогикалық тақырыптар бойынша шағын зерттеулер өте белсенді және тиімді жүргізілуде.

Жоламанова Құндыз: *Университетте өткен бір күнім көрмеде болу арқылы – алдыма үлкен мақсат қоюға себеп болды. Ол қандай мақсат? Келешекте өзімнің*

білім алған қара шаңырағымда осы тектес көрмелерді жиі ұйымдастыру. Мұғалім болып, алдыма келген білім алушыға көрмелердің көмегімен ұлтын сүйеге, құрметпен қарауға баулу. Олардың да студенттік кезеңдерін пайдалы ілімге толтыру. Балкім, Бауыржан ағайымызда көрмені менің болашақтағы мақсатым тәрізді өткізген болар.

Мұғалім болудың жауапкершілігі біз ойлағаннан да қашан да жоғары. Себебі, біз ертеңгі ел тізгінін ұстайтын болашақ көшбасшыларды тәрбиелеу үстіндеміз. «Тәрбие-тал бесіктен» деп атам – қазақ айтқандай, сол елдің тізгінін ұстайтын ерлеріміздің, қыздарымыздың бойына ұлттық құндылықтарды сіңіре отырып, білім беру-нағыз ұстаз ісі.

Абишова Асылзада: Қазіргі заманда, ұлттық барыниша бәсекеге қабілетті болудың көрсеткіші бүгінде білім деңгейімен өлшенеді. Сондықтан жахандық білім кеңістігіне кіріккен білім беру жүйесін халықаралық биікке көтеру кезек күттірмейтін өзекті мәселе болып тұр. Тәуелсіз еліміздің берік тірегі-білімді ұрпақ. Заман талап етіп отырған өмір сүру ортасына икемді де белсенді, саналы да рухани бай, салауатты да жан-жақты дамыған жеке тұлғаны тәрбиелеу өз ісін шын сүйетін мұғалім қолында.

Ермаханбет Әсем: *Сонымен заманауи мұғалімдік-оқушы көзімен оқу процесін ойлау, инновацияларды пайдалану және технологияларды қолдану арқылы өзара тыныштықты арттыру жолында бір-бірімізге көмек көрсету кезінде, терең көмек көрсету кезінде оқу процесінің санасына жаттығу мүмкіндігін арттырады.*

Өміртай Жансая: *Қорыта келе айтқым келетіні, заманауи мұғалім сәнді киініп, сленгтермен сөйлейтін мұғалім емес, заманауи мұғалім – қазіргі заманға сай білім бере алатын, жастардың психологиясын түсінетін және соған сай жұмыс жасай алатын мұғалім. Креативті ойлай алатын, оқушыға біліммен қатар дұрыс тәрбие бере алатын, ішкі құндылықтарды сақтап, оқушыға өмірде өз дара жолын табуға көмектесетін, ел болашағын жарқын ететін адал ұстаз.*

Педагогикалық сынып оқушылары факультативтік сабақтардың жоғары даму әлеуетін атап өтті. Біздің бақылауларымыз сонымен қатар оқушылардың жеке мәдениетін дамытудың жалпы деңгейін жоғарылатуда, коммуникативті, тұлғааралық, ұйымдастырушылық дағдылардың жеткілікті жоғары деңгейінде, оқушылардың танымдық белсенділігінің деңгейін жоғарылатуда, өзін-өзі тану мәдениетін дамытуда және т.б. көрсетілген факультативті курстың жоғары дамушы құндылығын растайды.

Алайда, негізгі білім алушылардың педагогикалық сыныптар-қыздар. Бұл тенденция біздің елде ғана емес, көптеген елдерде, мысалы, Швецияда, әйелдер барлық мұғалімдердің 80% құрайды (Elgqvist - Saltzman, 1992), Польшада 74% дейін (Уотсон, 1992) [15].

Қорытынды

Жалпы білім беретін мектеп жағдайында оқушылардың кәсіптік педагогикалық даярлығын ұйымдастыру саналы кәсіби өзін-өзі анықтау және қалыптастыру, «Педагог» мамандығына тұрақты мотивация мен қызығушылықты, сондай-ақ педагогика, психология, өзін-өзі тану саласындағы білімді дамыту үшін

педагогикалық сыныптар құруды көздейді, бұл педагогикалық іс-әрекет пен психологиялық көмектің қарапайым дағдылары мен дағдыларын дамытуға ықпал етеді, сондай-ақ, білім беру процесі туралы идеяларды қалыптастыру және кәсіби міндеттерді шешуде қолда бар білімді қолдану құзыреттілігін қалыптастыру.

Педагогикалық сыныптар педагогикалық кәсіпті, психологиялық және педагогикалық ғылымды кеңінен насихаттауға ықпал етеді, кәсіптік бағдарлауды, вариативтілікті, тұлғалық-белсенділік тәсілін, саралауды ізгілендіру, педагогикалық кәсіпті тұтас, біртұтас құбылыс ретінде түсінуде іске асырылатын контексттік қағидатты; интегративтілік қағидатын, оқушылардың кәсіби маңызды тұлғалық қасиеттерін есепке алуды қамтамасыз ететін қосымша қағидатты іске асыруды көздейді. дамудың белгілі бір кезеңдері және т.б.

Факультативтік сабақтарда педагогикалық сыныптардың білім алушылары үшін бірлескен орта, сенім мен қолдаудың психологиялық жайлы атмосферасы, тұлғааралық өзара іс-қимыл, өзін-өзі көрсету және білім алушыларды болашақ педагогикалық қызметке тарту үшін жағдайлар жасалуы тиіс.

Зерттеудің келешегі диагностикалық құралдарды әзірлеуде, «Педагогикалық мамандыққа кіріспе» курсының мазмұнын, педагогикалық сыныптарда оқушыларды оқыту нысандарын, әдістерін, құралдарын жетілдіруде көрінеді.

Зерттеу Абай атындағы ҚазҰПУ университетімен қаржыландыру шеңберінде орындалды (N 05-04/329 от 14.05.2024).

ӘДЕБИЕТ

[1] Педагог мәртебесі туралы. Қазақстан Республикасының Заңы 2019. – Кіру режимі: URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1900000293> [Қаралған күні: 17.05.2024]

[2] Концепция развития образования Республики Казахстан на 2022-2026 годы – Режим доступа: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000941> [Дата обращения: 17.05.2024]

[3] Кучерявенко И.А. Психологическая культура личности: теория и практика: материалы II Всероссийской научно-практической конференции. - Белгород, 23 апр. 2009 г. - С. 190-193. – Режим доступа: URL: <http://dspace.bsu.edu.ru/handle/123456789/11426> [Дата обращения: 17.05.2024]

[4] Колумбаева Ш.Ж., Жанбеков Х.Н., Сайдахметов Б.С., Косшыгулова А.С. Педагогические классы как средство профессиональной ориентации и педагогического сопровождения подготовки обучающихся к выбору профессии «Педагог» // Вестник КазНПУ имени Абая, серия «Педагогические науки». - 2023. - №3 (79). - С.265-275

[5] Рубинштейн С.Л. Принцип творческой самодеятельности // Вопросы психологии. – 1986. - №4. - С.34.

[6] Аплашова А.Ж., Аяпбергенова Г.С., Рамазан Р.Б. Психолого-педагогическое сопровождение профессионального самоопределения подростков в системе образовательного процесса // Вестник КазНПУ имени Абая, серия «Педагогические науки». - 2023. - No2(78). - С.270-277.

[7] Гущина Т.И., Макарова Л.Н., Курин А.Ю. Сетевой педагогический класс как форма профессиональной ориентации старшеклассников // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. - 2018. - № 174. - С. 27-34.

[8] Вейдт В.П. Распределенный педагогический класс как элемент непрерывного педагогического образования (Региональный проект Калининградской области «Учитель будущего») // Профессиональное образование и рынок труда. - 2019. - № 4. - С. 60-65.

[9] Tarasov S.V., Spasskaya E.B. The role of career guidance activities of a pedagogical

university in the professional self-determination of applicants/ *Obrazovanie i Nauka*. – 2023. - Volume 25. - Issue 10. – P. 45 – 75

[10] Ornstein, A.C. Motivation for Teaching/F.C. Ornstein //The High School Journal/Dec/Jan – 1983. - P.110-116.

[11] Pamela D. Joseph, Nancy Green Perspectives on Reasons on Becoming Teachers /Educational Foundations Department, Northeastern Illinois University. – Chicago, 2023. – Volume: 37 - issue: 6. – p. 28-33.

[12] Субботина Л.Ю. Мотивы учения. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – С.361-368.

[13] Weiner B. Human motivation: Metaphors, theories and research. Newbury Park. - CA: Sage, 1992.

[14] Захарова Л.Н. Психологическая подготовка педагога. – Нижний Новгород, 1993. – С.42-46.

[15] В Беларуси продолжает сокращаться число учителей, а учеников - расти. [Электронный ресурс] - Режим доступа: URL: [http:// news.21.by/society /2019/10/06/1897839.html?utm_referrer=https](http://news.21.by/society/2019/10/06/1897839.html?utm_referrer=https) [Дата обращения:17.05.2024]

REFERENCES

[1] Pedagog martebeci tyralı. Qazaqtan Respublikasınıñ Zañı 2019 (About the status of a teacher. Law of the Republic of Kazakhstan 2019). – Kirw rejimi:URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1900000293> [Qaralğan küni:17.05.2024 [in Kaz]

[2] Kontseptsiya razvitiya obrazovaniya Respubliki Kazaxstan na 2022-2026 gody (Concept for the development of education in the Republic of Kazakhstan for 2022-2026) – Rezhim dostupa:URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000941> [Data obrashcheniya:17.05.2024] [in Rus]

[3] Kycheryavenko I.A. Psixologicheskaya kyl'tyra lichnosti: teoriya i praktika: materialy II Vserossiyskoy naychno-prakticheskoy konferentsii (Psychological personality culture: theory and practice: materials of the II All-Russian scientific and practical conference). - Belgorod, 23 apr. 2009 g. - С. 190-193. – Rezhim dostupa: URL: <http://dspace.bsu.edu.ru/handle/123456789/11426>[Data obrashcheniya:17.05.2024 [in Rus]

[4] Kolymbaeva SH.ZH., Zhanbekov X.N., Caydaxmetov B.C., Kocshygylova A.C. Pedagogicheskiye klassy kak sredstvo professional'noy oriyentatsii i pedagogicheskogo soprovozhdeniya podgotovki obuchayushchikhsya k vyboru profesii «Pedagog» (edagogical classes as a means of professional guidance and pedagogical support for preparing students to choose the profession “Teacher”) //Vestnik KazNPU imeni Abaya, seriya «Pedagogicheskiye nauki». - 2023. - №3 (79). -S.265-275 [in Rus]

[5] Rybinshteyn C.L. Printsip tvorcheckoy camodeyatel'nocti (The principle of creative self-activity) //Voprocı psixologii. – 1986. - №4. - С.34. [in Rus]

[6] Aplashova A.ZH., Ayapbergenova G.C., Ramazan R.B. Psixologo-pedagogicheskoye coprovozhdeniye profecional'nogo camoopredeleniya podroctkov v cicteme obrazovatel'nogo protsecca (Psychological and pedagogical support for the professional self-determination of adolescents in the educational process) //Vestnik KazNPU imeni Abaya, seriya «Pedagogicheskiye nauki». - 2023. - No2(78). - S.270-277. [in Rus]

[7] Gyshchina T.I., Makarova L.N., Kyrin A.YU. Cetevoy pedagogicheskıy klacc kak forma profecional'noy oriyentatsii ctarsheklaccnikov (Network pedagogical class as a form of professional guidance for high school students) //Vestnik Tambovckogo yuniverciteta. Ceriya: Gymanitarnyye nayki. - 2018. - № 174. - С. 27-34. [in Rus]

[8] Veydt V.P. Raspredelennyy pedagogicheskıy klacc kak element nepreryvnogo pedagogicheskogo obrazovaniya (Regional'nyy proyekt Kaliningradckoy oblacti «Uchitel' bydyshchego») (Distributed pedagogical class as an element of continuous pedagogical education (Regional project of the Kaliningrad region “Teacher of the Future”)) //Profecional'noye obrazovaniye i rynek tryda. - 2019. - № 4. - С. 60-65 [in Rus]

[9] Tarasov S.V., Spasskaya E.B. The role of career guidance activities of a pedagogical

university in the professional self-determination of applicants/ *Obrazovanie i Nauka*. – 2023. - Volume 25. - Issue 10. – P. 45 – 75

[10] Ornstein, A.C. Motivation for Teaching/F.C. Ornstein //The High School Journal/Dec/Jan – 1983. - P.110-116.

[11] Pamela D. Joseph, Nancy Green Perspectives on Reasons on Becoming Teachers /Educational Foundations Department, Northeastern Illinois University. – Chicago, 2023. – Volume: 37 - issue: 6. – p. 28-33.

[12] Cybbotina L.YU. Motivy ycheniya (Motives for teaching). – M.: VLADOC-PRECC, 2003. – С.361-368 [in Rus]

[13] Weiner B. Human motivation: Metaphors, theories and research. Newbury Park. - CA: Sage, 1992.

[14] Zaxarova L.N. Psixologicheskaya podgotovka pedagoga (Psychological preparation of a teacher). – Nizhniy Novgorod, 1993. – С.42-46. [in Rus]

[15] V Belaryci prodolzhaet cokrashchat'cya chiclo ychiteley, a ychenikov – racti (In Belarus, the number of teachers continues to decrease, and the number of students continues to grow). [Elektronnyy recyrc] - Rezhim dostupa: URL: http://news.21.by/society/2019/10/06/1897839.html?utm_referrer=https [Data obrashcheniya:17.05.2024 [in Rus]

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КЛАССОВ В ПОДГОТОВКЕ ОБУЧАЮЩИХСЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ К ВЫБОРУ ПРОФЕССИИ «ПЕДАГОГ»

*Колумбаева Ш.Ж.¹, Атабекова Б.Б.², Жанбеков Х.Н.³, Косшыгулова А.С.⁴

¹к.п.н., профессор, КазНПУ им. Абая, Алматы, Казахстан
e-mail: kolumb_09@mail.ru

²PhD, ст.преподаватель, КазНПУ им. Абая, Алматы, Казахстан
e-mail: baktygulllll@mail.ru

³к.х.н., профессор, КазНПУ им. Абая, Алматы, Казахстан
e-mail: hairulla418@mail.ru

⁴PhD, преподаватель, КазНПУ им. Абая, Алматы, Казахстан
e-mail: alenti85@mail.ru

Аннотация. Сегодня перед системой образования в стране стоит задача активизации интереса обучающихся средних школ к педагогической профессии и привлечения наиболее мотивированных и подготовленных абитуриентов к педагогическим профессиям. В статье акцентируется внимание на актуальности раннего формирования интереса к профессии "Педагог", помощи в осознанном выборе профессии педагога старшеклассниками и научно-методическом обосновании деятельности педагогических классов. Такой интерес к педагогическим классам свидетельствует о том, что, с одной стороны, идея ранней педагогической подготовки была поддержана учащимися, их родителями и педагогами, с другой - результаты масштабной научно-методической и организационной работы на основе меморандума между руководством Казахского национального педагогического университета имени Абая, Управлением образования г. Алматы, организациями общего среднего образования.

Цель исследования - научно-методическое обоснование работы педагогического класса в подготовке обучающихся средней школы к раннему выбору специальности «Педагог». В соответствии с указанной в статье целью рассматриваются методы теоретического анализа и эмпирической адаптации научно-методических данных. Авторы статьи научно обосновывают сущность понятий «подготовка к профессии педагога», «деятельность педагогического класса»,

научно-методическое обоснование и др. Проведенный в исследовании научный анализ позволил обосновать принципы и методологические подходы научно-методического обоснования деятельности педагогического класса. В статье дана характеристика научно-методического обеспечения процесса педагогического сопровождения подготовки обучающихся к выбору профессии «Педагог».

Ключевые слова: педагогическая специальность, ранняя профориентация, подготовка к специальности "Педагог", деятельность педагогического класса, научно-методическая основа, организация среднего образования, обучающиеся, интерес к специальности "Педагог"

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE ACTIVITY OF PEDAGOGICAL CLASSES IN THE PREPARATION OF STUDENTS OF SECONDARY EDUCATION FOR THE CHOICE OF THE PROFESSION «TEACHER»

*Kolumbayeva Sh.¹, Atabekova B.², Zhanbekov H.³, Kosshygulova A.⁴

¹Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, KazNPU named after Abaya, Almaty, Kazakhstan

e-mail: kolumb_09@mail.ru

² PhD, Senior lecturer, KazNPU named after Abaya, Almaty, Kazakhstan

e-mail: baktygulllll@mail.ru

³ Candidate of Chemical Sciences, Professor, KazNPU named after Abaya, Almaty, Kazakhstan

e-mail: hairulla418@mail.ru

⁴ PhD, lecturer, KazNPU named after Abaya, Almaty, Kazakhstan

e-mail: alenti85@mail.ru

Abstract. Today, the education system in the country is faced with the task of activating the interest of secondary school students in the teaching profession and attracting the most motivated and trained applicants to teaching professions. The article focuses on the relevance of the early formation of interest in the profession of "Teacher", assistance in the conscious choice of a teacher's profession by high school students and scientific and methodological justification of the activities of pedagogical classes. Such interest in teaching classes indicates that, on the one hand, the idea of early pedagogical training was supported by students, their parents and teachers, on the other-the results of large-scale scientific, methodological and organizational work based on a memorandum between the leadership of the Kazakh National Pedagogical University named after Abai, the Department of Education of Almaty, organizations of general secondary education.

The purpose of the study is a scientific and methodological justification of the work of the pedagogical class in preparing secondary school students for an early choice of the specialty "Teacher". In accordance with this goal, the methods of theoretical analysis and empirical adaptation of scientific and methodological data are considered. The authors of the article scientifically substantiate the essence of the concepts of "preparation for the profession of a teacher", "activity of a pedagogical class", "scientific and methodological justification", etc. The scientific analysis carried out in the study made it possible to substantiate the principles and methodological approaches of the scientific and methodological justification of the activity of the pedagogical class. The article provides an exhaustive description of the scientific and methodological support for the process of pedagogical support for the training of students to choose the profession of "Teacher".

Keywords: pedagogical specialty, early career guidance, preparation for the specialty "Teacher", activity of the pedagogical class, scientific and methodological basis, organization of secondary education, students, interest in the specialty "Teacher"

Статья поступила 21.05.2024

